

822.33

P2Uk

ПЕРЕДМОВА.

»Міра за міру« не належить до тих великих та блискучих Шекспірових архитворів, у яких його геній умів подати людськості зеркало, де-б вона могла побачити себе в цілому рості. Маємо тут перед собою твір оснований на спеціальних обставинах певної історичної доби, на настроях хвилі, писаний для потреб хвилі. Пізніjším часам не легко віднайти в таких творах свіжість і безпосередність вражіння, яке вони могли робити на сучасних; про отсю драму се треба сказати тим більше, що її драматичні підвалини, її фабула основана на поглядах та встановах, що давно перейшли до історії і не будять у нашій душі тої повної симпатії, як иньші Шекспірові твори основані на широких, загально-людських темах.

Та про те Шекспір не був би Шекспіром, коли-б і в таким, можна сказати, принагіднім творі хоч у кількох поодиноких ролях не виявив руки великого майстра, коли б не потрафив і сю не дуже вдячну тему обробити високо-артистично. Аналіз змісту драми в порівнянню з її жерелами, з яких черпав Шекспір, покаже се найліпше.

I. Жерела драми. Старий повістевий мотив, що суддя, засудивши злочинця на смерть, на просьбу його жінки або сестри згоджуєть ся да-

рувати йому жате, коли вона згодить ся посвяти-
тити судді свою жіночу честь, а потім осягнувши
свій намір таки велить стратити злочинця, сей
мотив, оброблений уже, здається, в одній із пізно-
грецьких повістей і розповсюднений у середньові-
ковій літературі, знайшов відгук у виданій 1565 р.
книзі італіянського новеліста Джіральда Чінтіо
пн. »I Necatommiti«. Ся новеля, перероблена тим
самим новелістом також на драму, послужила англій-
ському письменникови Гвітстонови основою для
його комедії »The Right Excellent and Famous
History of Promos and Cassandra«, що появилася
друком у р. 1578. Сей сам письменник обро-
бив сю тему ще раз у формі прозової новелі ви-
даної 1582 р. в його книзі »The Heptameron of
Civil Discourses«. Промос, се суддя; злочинець
засуджений за чужолозство має вмерти, але на
просьбу його сестри Кассандри Промос згожується
дарувати йому жите, коли Кассандра проведе
з ним ніч. Кассандра по довній боротьбі улягає
намовам судді, але осягнувши мету свого бажання
Промос таки велить стратити її брата. А коли
одурена дівчина жалує ся на свою кривду, суддя
велить увязнити її. Та в остатній хвилі як *deus
ex machina* являється князь, демаскує суддю та
його підкупних помічників, що за гроші дали
втекти цілій шайці професіональних розпустників
та звідників, і велить судді оженити ся з одуре-
ною ним Кассандрою. Яке було те подруже людий
спарованих серед таких обставин, тим давній дра-
матург не сушить собі голови.

Із сеї з літературного погляду дуже примі-
тивної драми зробив Шекспір свою »Міру за міру«.
Декуди він пішов за Гвітстоновим слідом, малю-
ючи в ряді сцен розпусту великого міста. Та коли
старший драматург присвятив тим низинам су-

спільности багато місця, виводячи в своїм творі цілу купу мужчин і жінок зайнятих згідним ремеслом, Шекспір обмежився на одній парі — пані З'їдженій та її факторі Помпею, якого з власного концепту при кінці зробив катовим помічником. Із підкупного урядника, який у Гвітстоновій комедії за хабаря випускає всю ту чесну компанію з тюрми, Шекспір зробив дурноватого, але чесного »війта« Ліктя. Інші риси, ледво натякнені у Гвітстона, Шекспір розвиває широко, творячи їх сильними пружинами драматичної акції. До таких рисів належить поперед усього роля дука. У Гвітстона князь являється лише на кінці і робить порядок, хоч і не бачив, що діялося вперед. У Шекспіра дук виступає перший на сцену і ціла дальша акція, се обдумана ним проба, що відбувається по його пляну, на його очах і за його впливом. Його кінцеве всезнайство являється зовсім оправданим, та рівночасно його ненастанна присутність на сцені чинить душну атмосферу драми лекшою, зноснійшою, не дає їй перейти в трагічний тон. Хоча від самого початку над головами поодиноких осіб висять страшні небезпеки, то присутність дука велить нам усе надіятися доброго кінця.

Обік того Шекспір впровадив цілий ряд нових мотивів, незвісних Гвітстонови, до своєї драми, може користуючись італійською драмою Чінтія, і силкувавсь повязати їх з давнішими в одну цілість. Поперед усього він не дає своїй героїні піддатися намовам судді, і щоб вивести її з конфлікту, придумує мало правдоподібний, та також старою літературною традицією усьвячений вихід: при нічній стрічі в таємнім місці одну дівчину замінює друга, така, що любить суддю і була колись його нареченою. Вже

VI

в комедії »Конець діло хвалить«, писаній безпосередно перед отсею драмою, вжитий був по троха сей мотив, не згадуючи про ту троха більше віддалену анальоґію, яку ми бачили в комедії. »Богато галасу з нечевля« (там показують нареченому нічні сходи́ни ніби його любки з якимсь иньшим мужчиною, але замість любки підсувають иньшу панну в її одежі). Тут Шекспір старався вплести сей мотив глибоко в цілу структуру драми: дук уже на початку драми знає, що Анджельо був колись заручений з Маряною і покинув її; щоб випробувати, як буде держати себе Анджельо в осуджуваню чужих анальоґічних проґріхів, він оголошує, що виїжджає на якийсь час із Відня і настановляє Анджеля своїм намісником. Зараз перші слова, які він при сьому говорить до Анджеля, натякають на те, що дук знає Анджельову тайну:

Анджельо, у житті
Твоїй такі єсть начерки удачі,
Що вважливого вповні розкривають
Твою історію.

І далі дук (яко монах) виступає як давній знайомий чи навіть сповідник Маряни; вона сама (Акт IV, сц. 1) зве його своїм утішителем, »що часто радою втишав її смуток«. Значить ся, дук ще й перед своєю подорожжю знав про відносини Анджеля до Маряни, і його проба з Анджельом мала на меті саяк чи так довести ті відносини до доброго кінця. Історія з Клявдієм і його сестрою стаєть ся тим пробним каменем, що робить ся каменем преткновенія для Анджеля, та заразом завдяки дукови зводить до купи Анджеля й Маряну.

VII

Та королівське багатство Шекспірової фантазії не вдовольнило ся сими перерібками старших тем. Для відтінення, сконтрастованя обох головних мужеських фігур драми — дука й Анджеля — він додає кожній із них іще сателіта: обік Анджеля ставить Ескаля, а обік дука — Люція. Супроти Анджеля, поборника букви закона, що держачись строго тої букви готов потоптати ногами дух і намір закона, стоїть Ескаль, старий, досвідний практик, що не багато дбаючи про букву закона кермуєть ся більше людяним почутєм, хоча з другого боку як правник має на стілько респекту перед буквою закона, що в випадку, де бачить очевидну кривду від неї, що найбільше здобуває ся на скромну просьбу за покривдженням, але не важить ся ані протестувати в ім'я висшої, людської справедливости, ані вжити своєї поваги хоч би лише на спинене надто поспішного смертного засуду. Та коли ся фігура в драмі нарисована хоч і симпатично, та не зовсім повно (випадок з Клявдієм не будить у Ескалевій душі ані крихітки душевної муки, а являєть ся лише як невеличкий душевний відрух перед обідом — див. його розмова з судією акт II, сц. 2, стор. 31), то друга фігура, подіктована дивно тонким почутєм контрасту, являєть ся одною з найоригінальнійших Шекспірових креацій. Се молодий дворянин Люціо, чоловік не злий, але вирослий у дармоїдстві, в затхлій атмосфері шинків, неморальних домів та иньших таких місць, у яких за Шекспірових часів пропускала гроші й здоровле англійська шляхетська молодіж середньої та низшої верстви, синки дрібних дідичів, арендаторів або низших урядників. У драмі маємо для відтінення сеї фігури ще другий екземпляр подібного рода, молодого шляхтича Піну, на пів ідіота, хлопчиська без власної

VIII

волі, без тіни якогось морального почуття, який добродушно признаєть ся, що коли валяєть ся по домах розпусти та по шинках, то й то лиш тому, бо приятелі затагають його туди. А такі приятелі у такого тумана все знайдуть ся, коли знають, що у нього є поважна як на їх злиденні обставини сумка річного доходу (80 фунтів, себто коло 900 гульд.). Люціо ще не внав так низько, як Піна; зі своїми грішми він числить ся, кавції за Помпея дати не хоче (див. стор. 66); блудство в нього спорт, із якого він не хоче мати серіозних наслідків, так що відприсягає навіть свої зносини з одною такою дівчиною, аби скараскатись її (стор. 92). Але він наскрізь пронятий духом тих низьких сфер, у яких обертаєть ся, а коли чіпляєть ся до людей іншої, висшої сфери, то тільки як репях, як докучлива бурчимуха. Отжеж йому трапляєть ся чіпити ся дука перебраного за черця; своїм докучливим бурчанем він показує дукови в карикатурнім образі його портрет, так, як сей портрет відбиваєть ся в тому суспільному болоті, якого репрезентантом являєть ся Люціо. *Wie der Schelm ist, so denkt er die Anderen*: брехливий, злоязичний, легкомисний у поводженю з людьми і в нарушуваню чужої слави, падкий на ласощі та на дешеві користи — оттак сей Люціо малює перед дуком ніби то дука, а властиво своєю власну вдачу. Але в тім брехунці сидить щось далеко гірше, не вважаючи на його добродушність. Погляньте лише, як безлично він у п'ятім акті, дуфаячи на своє дворянство, скидає свою власну провину на голову невинного черця, як брутально він хапаєть ся помагати при його ув'язненню, хоч знає, що за його брехню сього старця жде вязниця і тортура! І не вияви ся під каптуром черця дукова голова, будь чернець Людовік

дійсним черцем Людовіком, мандрованим монахом, він на основі зізнань сього вітрогона дійсно попав би на тортуру і Люцію не завагався-б іще раз присягти фальшиво і своєю присягою запровадити старця на шафот!

II. Герої драми. Отсе ми перебрали ті мотиви й ті постаті, які Шекспір чи то переняв готові (в найзагальніших рисах, розуміється!) з давнішої драми, чи докомпонував ведений неохибним почутем контрастів та обопільних доповнень, для заокруглення драматичної будови. Ми оглянули, так сказати, архітектонічне вязане будови; загляньмо тепер у її нутро, в душу твору. Попробуймо уявити собі, що хотів Шекспір сказати своєю драмою, до кого і против кого звертав він сим разом своє слово.

Щоб виробити собі ясну відповідь на сі питання, треба поперед усього знати, коли і серед яких обставин була написана ся драма. Дня 26 марта 1603 р. вмерла королева Єлисавета. В поемі на її честь пн. «England's Mourning Garment» відзиває ся поет Четль також до Шекспіра, якого поетично називає Меліцертом (Медоустим) ось якими словами:

Най медоуста його Муза плаче
По смерті тої, що його все читала
Як треба по заслужі й прихилила
На спів його своє царськее вухо¹⁾.

Її наступником на англійським престолі був Яков I, король Шотляндії, син нещасливої Марії Стюарт, що за присудом Єлисавети була страчена в Англії. Сей король, чоловік учений, визначив

¹⁾ Цитовано в книзі Sidney Lee, William Shakespeare, sein Leben und seine Werke. Leipzig 1901, ст. 214.

ся від першого разу замилюванем до театру. Ще не прибувши до Лондону він одним із перших актів своєї королівської волі, патентом із 19 мая 1603 р. прийняв театральну трупу лорда підкоморія під свою власну протекцію і велів від тепер називатись їй «слугами короля». В патенті дозволяється їм «свобідно виконувати штуку, виставляти комедії, трагедії, історії, інтерлюдії, моральні гри, пасторальні гри і загалом сценічні гри і все таке подібне, що вже вивчилися і що ще мають вивчитись, не лише для розвеселення наших любих підданих, але також для нашої потіхи та розривки, коли вважатимемо відповідним покликати їх до гри для нашої приємности». Постійним місцем виступів сеї трупи мав бути театр «Глоб», та надто вільно їй було в часі проїзду по краю виступати в міській або ратушевій салі кожного міста. В патенті названо девятьох акторів яко репрезентантів трупи: на першому місці Лаврентія Флетчера, що вже давнійше, в рр. 1599 і 1601 грав перед Яковом у Шотляндії і був найбільше знайомий королеви, на другому місці Шекспіра а на третьому славного актора Борбеджа (S. Lee, op. cit. 215).

Сей патент зробив Шекспіра придворним королівським актором; є навіть традиція, що король особисто цїнив його високо і написав до нього власноручний лист, якого оригінал існував іще в початку XVIII в.

В осени 1603 р. вибухла в Лондоні чума. Всі театри замкнено і актори виїхали на провінцію. Тай король Яков із своїм двором покинув багатолюдну і з гігієнічного погляду дуже неприємну столицю, полишивши завідуване державних справ міністрам, і цілу зиму кочував з одного замку до другого. Аж 15 марта 1604 він уро-

XI

чисто в'їхав до Лїондону, при чім Шекспір в супроводі 8 иньших акторів своєї дружини поступав у святичнім поході перед королівською каритою. В роках 1604 і 1605 Шекспірова трупа дуже часто мусїла грати перед королем. У реєстрі штук відіграних у ту пору перед королем, знаходимо під днем 26 падолиста 1606 р. також драму »Міра за міру«.

Се були ті зверхні обставини, серед яких повстала і була відіграна отся Шекспірова драма. Та на тім не кінець. Король Яков не любив показувати ся прилюдно народови, мав відразу до всяких парад так само, як дук у драмі. Від першого вступлення на англійський престол він не вмів здобути собі симпатії народа, був предметом ріжних поговорів та сплетень, яких відгуком являють ся поговори Люція в драмі. А разом з Яковом почав у Англії здобувати собі чим раз більшу перевагу дух шотляндського пурітанства, ворожого всяким забавам, усяким змисловим роскошам, у тім числі й театрови. Шекспір своїм геніяльним інстинктом чув, що се надходить смертельний ворог його штуки — і він не помилив ся; не минуло й 50 літ, як уся драматична штука в Англії була вбита і пам'ять самого Шекспіра на довгий час майже забута. На отсього ворога забажав Шекспір ударити з цілим розмахом, ударити в його найслабше місце, в його гіпокрізію а фарисейство, що прилюдно величаєть ся чистою (purus!), а нищечком не від того, щоб дати обложку всякій людській слабости і дійти хоч би до найпоганьшого злочину. Indignatio fit versus — можна тут сказати про Шекспіра. Обурене на те фарисейство ворогів усякої змисловости пурітан родило в Шекспіровій фантазії фігуру Анджеля, товїка з ангельською подобою й назвою, а з дія-

XII

вольською — ні, з дрібною людською, слабкою душею, ласою на радощі та солодощі так як і всі грішні, може навіть гірше від тих, що мусіли своїм хребтом та своїми головами відповідати за також самі проступки по його засуду.

Анджельо — чоловік без сумніву здібний, що вмів своєю здібністю та зверхньою подобою непохитної чесноти підкупити загальну опінію і навіть думку самого дука. Та в ґрунті річи се натура мілка, користолюбна та самолюбна. Він покидає свою наречену Маряну в пору, коли вона втратила брата й своє богате придане; та не досить того, він не вагається пізнійше, щоб оправдати себе, кинути тїнь на її честь. Ставши намісником він береться при помочи меча й тюрми реформувати обичаї, зовсім так, як того бажали ревні не по розуму фанатики пуританізму. Та зараз на першій справі, на якій він хоче показати приклад строгости та безоглядного примінення закона, він показує свою слабкість і недозрілість. Постать гарної просительки Ізабелі запалює його серце — та ні, не серце; серце у нього черстве й жорстоке; вид Ізабелі, її сліз та муки розпалює лише його кров, розбуджує в його душі низькі, підлі бажання. Яку інтересну скалю поз і тонів переходить він у обох розмовах з Ізабелею від холодности доктрінера, що не дивиться на лице а дбає лише про закон, аж до брутальности певного в своїй позиції фарисея, який дає пізнати слабому, що його жалі на кривду пропадуть марно і не зашкодять кривдникови, та до лютої погрози тирана, що коли вона не піддасться йому, він ще перед смертю велить страшно мучити її брата! Менше скомплікована його роля в остатнім акті: на очах у дука він зразу стоїть на недосяжній висоті невідкупного та справедливого судії, від-

XIII

мовчуєть ся на обвинуваченя Ізабелі, та вибухає фарисейським гнівом аж при появі Маряни. Та тут автор, не бажаючи доводити річ до трагічної розвязки, зменшив ролю Анджеля, висуваючи на перед Ескаля, який у добродушній недогадливості, замість дошукуватись об'єктивно правди, відразу велить увязнити та брати на тортури мнимого черця за мниму зневагу дука й суду. Значить, і сей людяний судія в такій делікатній справі показуєть ся за малим для свого становища, — поява дука робить ся конечною, і він являєть ся, щоб розплутати вузли затягнені його підвладними.

Брандес порівнює Анджеля з Молієровим Тартюфом. Справді порівнане цікаве, та данський критик більше порушив, ніж перевів його. Поперед усього ріжниця тла: тут судія пуританин, що виступає прінципіально против тілесної роскоші, хоч караючи иньших сам улягає слабости власної природи, а там сьвятоша-католик, що під маскою набожності з пісною міною та з моралізаціями на устах втикає ся в дім, щоб виманити собі в ньому корисне становище, руку панночки й маєток; коротко кажучи — там пуританин, що виявляє ся в кінці лише звичайним чоловіком, а тут єзуїт, що виявляєть ся звичайним ошуканцем. Анджелью сповняє свої поступки на видноці, Тартюф у потемках. В обох драмах князь чи володар краю виступає в кінці як висша мудрість, як *deus ex machina*, що відає таємне і судить не по зверхній подобі, а по глибоким мотивам; та коли у Шекспіра сей виступ дука підготований усім ходом драми і ціла мало що не трагічна подія являєть ся князівським експериментом для випробування вірних достойників, у Молієра ми не бачимо зовсім того володаря, а тільки

XIV

чуємо при кінці його нічим не приготований присуд над Тартюфом.

Фігура дука, се властиво великий комплімент Шекспіра для короля Якова I. Се не портрет короля. Шекспір вибрав деякі прикмети Якова I і наділив ними ідеальну фігуру свого дука. Сказавши по правді, ся фігура вийшла у Шекспіра не надто блискучою. Правда, Шекспір наділив її деякими індивідуальними рисами Якова I: німбом мудрости та бажанем — бути не стілько володарем, як педагогом свого народу, нехітю до фігурування перед народом у всяких парадах; нарешті не надто рицарську втеку Якова I з Лондону в часі зарази Шекспір переробив на таємничу, з висшими, мудрими цілями підняту подорож, що дає можливість дукови інкогніто вглянути в глибини суспільности і відіграти ролю казкового Гаруна аль Рашида. Устами Люція Шекспір недвозначно кпить із сеї ролі: »Се була дурна в його фантазія, викрастись із царства і присвоїти собі старецтво, не родившись для нього« (ст. 67). Тай дукова роля Провидіння випадає не світло: він переконуєть ся, що закон, іноді й гарний на папері, в практичному виконаню звичайно виходить на чиюсь кривду, що його педагогічні наміри в 99 на 100 випадків мусять розбитися о незломні економічні та соціальні забори, побудовані віками; та найсумнійше те, що всі ті факти якось не доходять до його свідомости і він вертає ся на своє становище так само мудрим (в своїй уяві), як і був на початку. Його роля яко добродія Клявдія й Ізабелі виходить звичайною собі інтригою, і вдри сю штуку якийсь дійсний простий чернець, дукові судії з повним правом могли би згноїти його в тюрмі разом

з добродушним тюремником, повикручувавши їм попереду сустави на тортурі.

Та все отсе, вся та «людська комедія» низьких пристрастей, зопсутя, фарисейства, людської ніби-справедливості і людської ніби-мудрості, се лише половина драми, так сказати — темно-сіре тло, на якому вирисовується ясна жіноча постать — Ізабеля. Серед того зопсутя вона невинна — і побіджає своєю невинністю; серед тих юристів та буквемудрців вона одинока мудра — мудра чистотою, правотою серця і великою любовю до чистоти — і побіджає всю мудрість. Вона одна проречиста в драмі, бо говорить серцем; вона — головна пружина драматичної акції, на ній скуплення вся увага глядачів. Певна річ, не будь вмішання дука в акцію, її роля скінчилась би трагічно, бо її чиста, ясна натура не знає концесій підлоті, і серед того стовпища підлоти та рутини мусіла би загинути. І хто знає, як би Шекспір не був захотів зробити з сеї драми комплімент королеви і захотів справді розвинути ролю Ізабелі в повній величі в трагічному конфлікті, чи не була би всесвітня література збогатилась одною з найкращих перлин його генія. Тай так роля Ізабелі належить до його найліпших креацій, а сцени такі, як її розмови з Анджельом і розмова з братом у тюрмі належать до найкращого з усього, що сотворила драматична штука.

Відки взялась та фігура в Шекспіровій уяві? Певна річ, у давнійших драмах Чінтія та Вітстона, з яких він узяв канву для своєї драми, була також фігура «гіркої просительки», дівчини, естри засудженого перелюбника. Але ті фігури ають дуже мало спільного з Ізабелею; обі вони в короткій боротьбі улягають спокусі злого судії. Шекспір творячи Ізабелю мав перед очима инший

XVI

взірець, обертав ся в крузі інших ідей. Не забуваймо, що в тім самім році, як »Міра за міру«, лиш кількома тижнями швидше, появив ся на сцені перед королем Яковом також його »Отелльо«. Пригадаймо собі центральну жіночу фігуру тої трагедії — Дездемону. Се також чиста, невинна душа, що гине в душній атмосфері чортівських інтриг та низьких підозрінь, але гине зовсім пасивно, вірячи в непохитну любов свого мужа і не знаючи навіть, що та любов давно, майже від першої хвилі була затроєна страшною пристрасстю заздроси. Вона не виходить до кінця із сфери своєї жіночої чистоти; її загибель клубить ся по за її плечима і спадає на неї зовсім несподівано для неї. Ізабеля, се просте, різке противенство Дездемони, се Дездемона введена в діяльну роль. Зараз на початку вона виступає зі своєї сфери дівочої нетиканости, символізованої тут навіть монастирем, виступає не як невинне, несвідуще ягня, а як женщина уоружена всею силою своєї жіночої душі до боротьби з брудним, ворожим окруженем. Вона приймає провід низького брехунця, розпусника та циніка Люція, »небезпечного приятеля«; рука об руку з ним вона поринає в темних хвилях людського кривосуддя, людського горя й зопсутя, але ся брудна хвиля не доторкаєть ся її ніже крапельиною; серед темносірого окруження вона проходить біла, непорочна, сильна почутем своєї чистоти; у неї нема ані хвилі хитання; спокуса ані на момент не показуєть ся їй у принадному сьвітлі; супроти Анджеля як і супроти брата її становище ясне відразу; брехня, удаване навіть у найліпшій, у зовсім невинній справі — се для неї просто фізичний біль, прикрість (див. стор, 94: »Не навітряк так говорити — гідко. Хотіла-б я сказати прав-

XVII

ду«...»). Нехай собі що хочуть говорять критики про Шекспірів пессімізм в пору творення »важких трагедій«, про те факт лишиться фактом, що фігура Ізабелі могла повстати лише в уяві чоловіка, що глибоко, сьвято вірив у силу правди, чесноти та жіночої чистоти. Ще й пізнійше, в фігурі Корделії в »Королі Лірі« ми бачимо відгук того самого настрою, з якого вийшла Ізабеля, тільки там сей настрій уже значно ослаблений, підмитий приливом зневіри й пессімізму.

III. Закінченє. »Міра за міру«, як показує сам титул, се драма правосуддя. Питання справедливости, придержування букви закона, впливу наміру на вимір кари, впливу суб'єктивних чинників на об'єктивну суть вини, одним словом, питання абстрактного права і людського виконання законів, ось що творить основу драми. Девіз »міра за міру«, се на мову сучасних Шекспірови пуританів перекладений старозавітній правний принцип »око за око, зуб за зуб«. Шекспір дивиться ся іронічно на весь пуританізм і в іронічному значіню кладе в титулі своєї драми його девіз. Так, міра за міру, алеж треба міряти вміючи, треба класти до міри й людські наміри й людську волю, й людську слабість і всі ті незалежні від людської волі *imponderabilia*, що удар вимірений на право зводять нераз зовсім на ліво; а поперед усього треба брати до міри огляд на суспільний інтерес і те зерно любови до чоловіка та поваги до його особистости, без якого *summius jus — summa injuria*. Отсе ті коректури, які подає Шекспірова драма до старої юридичної евізи — міра за міру, коректури, що, як знаємо, особливо від XVIII в. зробили ся основою сєї новочасної юриспруденції, хоч на жаль і доси

XVIII

ще не ввійшли в практику в такій мірі, як би того слід бажати.

Не вважаючи на се драма »Міра за міру« не здобула собі такої популярности, як інші Шекспірові твори з доби його дозрілості. Вона не була друкована за життя поета і вийшла на світ у-перве в повнім виданю Шекспірових творів із року 1623. Мабуть і на сцені вона не держала ся довго; погляди на приличність і на те, що вільно, а що не вільно показувати на сцені, швидко затіснили ся в Англії; вже в р. 1673 Давенант уважав потрібним поставити на сцені значно ослаблену перерібку сеї драми п. н. »Закон проти коханців«. Та й ся модернізація не держала ся довго на сцені; XVIII вік зі своїм псевдоклясицизмом прогнав її зовсім.¹⁾ Тільки при кінці XIX віку розбуджений натуралізм покликав і сей сильно натуралістичний, хоч високо-ідеальним духом надиханий твір на сцену. В Англії й Америці славна Полька Моджеевска св'яткувала правдиві тріумфи в ролі Ізабелі; їй треба завдячити також першу виставу сеї драми в польським перекладі у Львові в осени 1902 року.

¹⁾ Я пригадую польську комедію десь із початку XIX. віку пн. »Кага за саґусек«, яку можна вважати також дуже ослабленим відгуком Шекспірової теми. Сю комедію я читав друковану ще в дитячих літах; ким і коли вона була написана, не тямлю.